

Sözlük Türleri ve Kelime Sıklığı Sözlüğü Üzerine*

Gökhan Ölker**

Özet: Bütün dillerde kullanım açısından öne çıkan kelimeler vardır. Bu kelimeler dili kullanıcıların eğitim durumundan yaş gruplarına kadar birçok faktörden etkilenir ve kullanıcılar arasında farklılık gösterir. Kelime sıklığı çalışmaları, bir dilde kullanılan kelimelerin kullanım sıklığını ortaya koyan çalışmalardır. Bizim bu çalışmadaki amacımız sıklık sözlüğü hakkında bilgi vermek ve bu konuda çalışacak olanlara ön bilgi sunmaktır. Çalışmamız sözlük ve sözlükçülük hakkında bir girişle başlamaktadır. Daha sonra kelime sıklığı hakkında bilgiler verilmiştir. Sonuç kısmında ise kelime sıklığının faydalarına değinilmiştir.

Anahtar sözcükler: Sözlük, sözlük türleri, sıklık sözlüğü, kelime sıklığı

Dictionary Kinds and About Word Frequency Dictionary

Abstract: All languages have featured words in view of using. These words are affected by many factors as language users' educational status as well as age groups and it vary among language users. Word frequency, is studies that demonstrate frequency of usage of the words used in a language. Our aim in this study is to provide information about the frequency dictionary and to provide foreknowledge to those who will works in this subject. Our study begins with an introduction about the dictionary and lexicography. Then information is given about the word frequency. At the conclusion is mentioned to the benefits of word frequency.

Key Words: Dictionary, dictionary kinds, word frequency, frequency dictionary

* Bu çalışma Selçuk Ün. BAP Koordinatörlüğü tarafından 09103002 numaralı doktora tez projesi olarak desteklenmiştir.

** Selçuk Ün. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. Türk Dili ve Ed. ABD, gulker@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

1.1. Sözlük ve Sözlükçülük

Bir dilin düşünce ve kültür zenginliğini ortaya koyan, dilin söz varlığını gelecek nesillere aktaran önemli kaynaklardan biri sözlüklerdir. Dil öğreniminin de vazgeçilmez kaynakları olan sözlükler ve sözlükçülük üzerine birçok çalışma yapılmıştır.

Sözlüğün çeşitli tanımları vardır. Ancak genel hatlarıyla sözlükler, belirli bir amaç doğrultusunda ve bu amaca uygun kurallar çerçevesinde, bir veya birkaç dilin kelimelerini, kelime gruplarını veya daha büyük birimlerini dizgisel bir biçimde ortaya koyan söz varlığı çalışmalarıdır.

Sözlük çalışmalarını konu edinen bilim dalına ise sözlük bilimi (leksikografi, lexicography) adı verilmektedir. Sözlükçülük Türkçe Sözlük'te “sözlük yazma veya hazırlama işi, sözlük yazarlığı, lügatçilik” olarak tanımlanmaktadır. Sözlük bilimi de aynı şekilde “sözlük yazma ve hazırlama işi, leksikografi” olarak tanımlanmaktadır (TDK 2009: 1806).

Sözlük bilimi, bir dilin ya da karşılaştırmalı olarak çeşitli dillerin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koymaya yönelik, bu amaçla yöntemler koyarak uygulama yollarını gösteren bir bilim dalıdır (Aksan, 2003: 69).

Sözlük bilimi bir ya da daha çok dildeki söz varlığında ve kelime birleşimindeki birimleri gözleme, derleme, seçme ve betimleme ile uğraşan, uygulamalı dil biliminin bir dalıdır. Sözlük bilimi bu etkinliğin temelini oluşturacak kuram ve yöntemlerin geliştirilmesi ve betimlenmesi ile de uğraşır. Açıkçası üstsözlükbirim diyebileceğimiz sözlük yapımının kuramsal çerçevesi de sözlük biliminin kapsamı içindedir (Kocaman, 1998: 111).

Leksikografi ise Eski Yunanca kökenli “lexikográphos” sözüne dayanmaktadır. “Sözlük” anlamındaki “lexikón” ile “yazmak” anlamındaki “gráphien” sözlerinin birleşmesinden oluşan bu kelime Fransızcaya “lexicographie” biçiminde geçmiştir. Türkçedeki leksikografi de Fransızcadan alınan bir kelimedir. Bunun yanında Latince'den gelen “dictionarium” ve türevleri ile yine “glossary” terimleri sözlük anlamında kullanılan diğer kelimelerdir (TDK, 2009: 168).

Sözlük, sözlükçülük, sözlük bilimi gibi terimler dilimizin söz varlığına yakın zamanda katılmıştır. Atatürk'ün başlattığı dil devrimi ile dil bilgisi ve dil bilimi alanlarında da Türkçe terim türetme çalışmaları yürütülmüştür. Azerbaycan, Türkmen ve Uygur Türkçelerinde “sözlük”, Kazak Türkçesinde “sözdik”, Kırgız Türkçesinde “sözdük” biçimlerinde kullanılan sözlük terimi benimsenmiş, söz kökünün türevi olarak dilimizin söz varlığına kazandırılmıştır.

Türkçenin kaynaklarıyla türetilen bu terimlerin öncesinde dilimizde Arapçadan alınan “lügat, kamus, tuhfe, mucem” kelimeleri kullanılmaktaydı (TDK, 2009: 165). 1930'lara gelinceye kadar ülkemizde sözlük kelimesi kullanılmamıştır. Genelde “lugat” ya da “kamus” kelimeleri sözlük karşılığı olarak kullanılmıştır. 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulduktan sonra “Lûgat ıstılah kolu başı” Celâl Sahir (Erozan)'ın önerisiyle sözlüklere sözlük kelimesi öneri olarak girer ve kullanılmaya başlar (Ölmez, 1998: 109).

1.2. Sözlük Türleri

Sözlükler yapılış amaçlarına, konularına hatta yapılış biçimlerine göre birçok tasnife tabi tutulmaktadır. Aksan sözlükleri hazırlanış amaçları ve taşıdıkları nitelikler bakımından üç ana başlık altında toplamaktadır.

1. Bir ya da birden çok dilin söz varlığını işleme bakımından.
2. Abece sırasının temel alınıp alınmamış olmasına göre.
3. Ele alınan söz varlığının niteliğine göre (Aksan 2003: 75).

Sözlükleri konu ve yöntemlerine göre bir tasnife tabi tutan Kocaman ise aşağıdaki gibi bir tabloyu bize sunmaktadır:

- a) Betimlemeli / kuralcı sözlükler
- b) Eş zamanlı / art zamanlı sözlükler
- c) Genel / teknik sözlükler
- d) Genel kullanım / öğrenim amaçlı sözlükler
- e) Tek dilli / iki ya da çok dilli sözlükler (Kocaman, 1998: 111).

Yapılan sözlük tasniflerini değerlendirdikten sonra sözlükleri işledikleri ürünler, malzemenin kaydedildiği ortam ve yazılış biçimleri açısından üç temel noktada sınıflandırmaya tabi tutan İlhan ise aşağıdaki tasnifi vermektedir:

1. İşledikleri ürünler açısından sözlükler
 - a) Yazı dili sözlükleri
 - b) Ağız sözlükleri
2. Malzemenin kaydedildiği ortam açısından sözlükler
 - a) Basılı / kitabi sözlükler
 - b) Elektronik sözlükler
3. Yazılış biçimleri açısından sözlükler
 - a) Manzum sözlükler

b) Mensur sözlükler (İlhan, 2009: 538).

Tüm bu değerlendirmeler sözlükleri farklı açılardan ele alan, ona göre yapılan sınıflandırmalardır. Bu sınıflandırmaları da göz önünde tutarak sözlükleri daha basit ve şematik olarak şöylece tasnif edebiliriz.

Yukarıdaki şekilden de anlaşıldığı üzere sözlükler öncelikle yazılış şekillerine göre manzum ve mensur olarak ikiye ayrılmaktadır. Manzum sözlüklerin yazımındaki amaç, şiirin akılda kalıcılığından faydalanılarak yabancı dilin daha kolay öğrenilmesidir. Türk sözlükçülük geleneğinde başta Arapça ve Farsçanın olmak üzere birçok dilin öğretilmesi için bu tarzda sözlükler kaleme alınmıştır¹.

Mensur sözlükler ise yapılarına göre kavram alanı sözlükleri (tematik) ve dizgisel sözlükler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kavram alanı sözlüklerinde bir temel kavram ele alınarak, o kavramla aynı veya yakın kavramdaki kelimelerin birlikte verilmesiyle söz konusudur. Türkçe için Cin'in çalışmasını bu grupta sayabiliriz².

1 Ayrıntılı bilgi için bk. Ölker, Perihan. Klasik Edebiyatımızda Manzum Lügat Geleneği ve Mahmudiyye. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4 (4) s.873-885. 2009; Öz, Yusuf. *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara 1996: (Basılmamış Doktora Tezi).

2 Cin, Ş. Recai. *Kavramlar Dizini*. TDK, Ankara 1971.

Dizgisel sözlüklerde ise amaca uygun olarak sözlüğün abece sırasına göre baştan veya tersten dizilmesi esastır. Süleymanoğlu'nun çalışması Türkçe için tersten sözlüklere bir örnektir³. Abece sırasına göre olan sözlükler ise kendi arasında tek dilli ve çok dilli sözlükler olmak üzere iki grupta incelenebilir. Tek dilli sözlükler sadece bir dille kaleme alınmış sözlüklerdir. Genel sözlükler, terim sözlükleri, köken bilgisi sözlükleri vb. bu gruba dâhildir. Çok dilli sözlükler ise iki veya daha fazla dille yazılmış, genellikle yabancı bir dili anlamaya yönelik çalışmalardır. Türkçe-İngilizce, Türkçe-Arapça-Farsça, Almanca-Türkçe gibi sözlükler buna örnektir.

2. KELİME SIKLIĞI SÖZLÜĞÜ

Bütün dillerde kullanım açısından öne çıkan kelimeler vardır. Bu kelimeler dili kullanıcıların eğitim durumundan yaş gruplarına kadar birçok faktörden etkilenir ve kullanıcılar arasında farklılık gösterir. Kelime sıklığı, bir dilde kullanılan kelimelerin birbirlerine oranla kullanım sıklığını ortaya koyan çalışmalardır. Bu çalışmalar konuşma dili üzerine yapılacağı gibi yazı dili üzerine de yapılabilir.

Sıklık sözlüklerinde madde başı kelime verildikten sonra hemen yanına kelimenin sıklık değeri yazılır. Dizgisel sözlüklerdir çünkü ya alfabetik olarak veya sıklık dağılımını esas alan sayısal verilere göre belirli bir dizgi içinde oluştururlar. Sıklık sözlükleri tek dilli sözlüklerdir. Üzerinde çalışma yapılan dildeki kelimelerin kullanım sıklığını ortaya koymak amacıyla meydana getirilirler.

Bilhassa dil bilimciler ve eğitim bilimciler tarafından kullanılan kelime sıklığı çalışmalarına ülkemizde gerekli önem verilmemiştir. İlk çalışmalar neredeyse Amerika ile aynı anda başlamasına rağmen daha sonraki dönemlerde bu alanın üzerinde fazla durulmamıştır. 1926 yılında Maarif Vekâleti elifba kitaplarının kelime hazinesinin ne kadar olması gerektiği konusunda bir rapor hazırlamıştır.

Bu rapordan sonra ülkemizde, kelime sıklığıyla ilgili yapılan ilk çalışma Ömer Asım Aksoy'un "Bir Dili Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler ve Bu Kelimelerin Belirtme Usulü" adlı eseridir. Aksoy, Thorndike'in İngilizce için yapmış olduğu 10.000 kelimelik listenin ilk 2.500 kelimesini Türkçe karşılıklarıyla vermiştir.

Aksoy incelemesinin üçüncü kısmında Türkçe için yapılan bir sıklık çalışmasından bahsetmektedir. Aksoy'un bildirdiğine göre Mr. Birdge tarafından sadece üç eserden (Türk Tarih Kurumunun neşrettiği "Tarih", Reşat Nuri'nin

3 Memoğlu, Süleymanoğlu, Hayriye. *Türkçenin Ters Sıklık Sözlüğü*. Kurmay Yayınları, Ankara 2006.

“Kızılılık Dalları” romanı ve Yakup Kadri’nin “Yaban” romanından 15.000 kelime listelenmiştir. Aksoy bu listeyi değerlendirerek bazı sonuçlara gitmiştir (Aksoy, 1936).

Daha sonra ise en önemli çalışma Joe. E. Pierce’in yaptığı çalışmadır (Pierce, 1963: 96-106). Pierce çalışmasını konuşma dili ve yazı dili olarak iki başlıkta ele almıştır. Konuşma dili için 137.000, yazı dili için ise 1.000.000 kelime ele almıştır. Pierce’in bu çalışması bir kitap olarak bildiğimiz kadarıyla basılmamıştır. Ancak bu çalışmasından çıkan sonuçları birkaç inceleme yazısıyla ortaya koymuştur (Pierce, 1961, 1962, 1963). Özellikle 1963 yılında çıkan incelemesi konuşma dilinde ve yazı dilinde geçen ilk 20 kelimenin listesinin verilmesi bakımından önemlidir.

Türkiye’de bu konuda derli toplu ilk çalışmayı İlyas Göz yapmıştır (Göz, 2003). Göz, çalışmasına kaynak olarak 1995-2000 yılları arasındaki yazılı malzemeyi seçmiştir. Yazılı Türkçeyi tam anlamıyla temsil etmesi için 1.006.306 kelimelik bir havuz oluşturmuştur. Havuz oluştururken de sekiz ana kategoride (basın, roman-hikâye, bilim, popüler bilim, güzel sanatlar-biyografi, hobi, din, muhtelif) belirli oranlarda yazılı materyal toplamıştır. Havuzu doldurmak için toplam 338 kitap, 142 dergi ve 700 gazeteden faydalanmıştır. Sonuç olarak 22.693 kelimelik bir kelime sıklığı sözlüğü ortaya koymuştur. Ayrıca çalışmasına ek olarak birden fazla anlamı tespit edilen kelimelerin listesini, bağlam içinde düzeltilen kelimelerin listesini ve havuzda geçen fakat imla kılavuzunda olmayan kelimelerin listesini vermiştir.

“Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 arası)” adlı çalışmamız ise kelime sıklığı üzerine yapılan en son çalışmadır. (Ölker 2011). Geriye dönük olarak taradığımız yazılı malzemeyi 1945-1950 yılları arasından seçtik. Göz’ün ortaya koyduğu eserle karşılaştırma yapabilmek amacıyla bizim çalışmamız da 1.000.000’luk kelime havuzundan oluşmaktadır. Yöntem hemen hemen aynı olmakla birlikte küçük bazı değişiklikler de mevcuttur. Mesela Göz’ün “bilim” ve “popüler bilim” başlığı altında iki grupta topladığı malzemeyi sadece “bilim” başlığı altında birleştirdik. Ayrıca çalışmamıza esas olarak TDK’nin Türkçe Sözlüğünü esas aldık. Eserlerden havuza kelime yüklerken bunu 2.000 kelimeyle sınırlı tutmayıp, her eserin on beşte birini havuza dâhil ettik. Böylelikle her eser hacmi ölçüsünde çalışmada temsil edildi. Sonuç olarak 26.425 kelimelik bir sıklık sözlüğü ortaya koyduk. Bu çalışmada ek olarak “birleşik yapılar” adı altında taranan malzemede geçen birleşik fiilleri, deyimleri, atasözlerini ve kalıp ifadeleri bir liste hâlinde verdik. Bunun yanında “eş sesli kelimeler” adı altında birden çok anlamı tespit edilen kelimelerin listesini de çalışmaya ekledik.

Bunların yanında doğrudan veya dolaylı olarak kelime sıklığıyla ilgili yer yer çalışmalar yapılmıştır. Ancak bunlar, yazılı Türkçenin kelime sıklığını

bütüncül olarak yansıtmaktan uzak, daha çok söz varlığının tespitini öne çıkaran çalışmalardır (Harit, 1971; Çiftçi, 1991; Akıncı, 1992; Koçak, 1999; Demir, 2006; Avkapan, 2006)).

Dil bilimi çalışmalarından psikolojiye kadar birçok alanda kullanışlı veriler sunan sıklık çalışmaları batıda çok daha önce başlamıştır. “İngilizce için ilk defa 1944 yılında elle (Thonrdike, E. L., & Lorge, I., 1944, The teacher’s word book of 30.000 words. New York: Teachers Collage, Columbia University, Bureau of Puplications), daha sonra 1967 yılında bilgisayarla (Kucear, H., & Francis, W.N., 1967, Computational analysis of present-day American English. Providence, RI: Brown University Press) sıklık çalışması yapılmıştır.” (Göz, 2003: I). “Kühn, XIX. yüzyılın sonunda ve 1967 yılında üç ayrı bilim adamının yaptıkları üç ayrı çalışmaya dayanarak Almancada sıklık sırasına göre en çok kullanılan öğeleri ortaya koymuştur” (Aksan, 2003: 21).

Bunların dışında batıda, kelime sıklığıyla ilgili olarak doğrudan veya dolaylı birçok çalışma yapılmıştır. Hepsini hakkında tek tek bilgi vermek çalışmanın sınırlarını aşacaktır⁴.

2.1. Kelime Sıklığı Çalışmaları Nasıl Yapılır

Bir çalışmada yöntem amaca uygun olarak belirlenir. Biz burada genel amaçlı bir çalışmanın yöntemi üzerinde duracağız. Tabii ki farklı amaçlara yönelik çalışmalarda burada belirtilen hususlarda bazı değişikliklere gidilebilir. Kelime sıklığı çalışmalarında yöntem birkaç adımdan oluşmaktadır. Malzemenin tespiti, kelime havuzunun oluşturulması ve kelimelerin sıklığının analizinin yapılması olarak ana başlıkları sıralayabiliriz.

2.1.1. Malzemenin Tespiti: Yazılı dilin veya konuşma dilinin kelime sıklığı çalışması yapılırken öncelikli hedef sınırların belirlenmesidir. Yani ne tür özelliklere sahip malzemeler çalışmamızın esasını oluşturacaktır. Açıklamalarımıza yazılı dil üzerinden devam edecek olursak, malzemenin hangi yılları kapsayacağını tespit etmekle işe başlarız. Çalışmamıza dâhil ettiğimiz malzemenin ilk baskılarının belirlediğimiz yıllar dâhilinde olmasına bilhassa dikkat etmeliyiz. Daha sonra hangi tür yazılı malzemenin havuzda ne kadar oranda temsil edileceği işi gelir. Bu konuda Göz’ün aktardığına göre İngilizce için yapılan sıklık çalışmalarında oranlar şu şekilde temsil edilmektedir (Göz 2003: VII).

⁴ Bu konuda yapılan çalışmalar için bk. Baker, Scott; vd (t.y.). *Vocabulary Acquisition: Synthesis of the Research*. Prepared by the National Center to Improve the tools of Educators, University of Oregon; Avkapan, Altan. *Orta Öğretim 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Kelime Hazinesinin Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: 2006. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

	Basın	Roman Hikâye	Bilim	Popüler Bilim	Güzel Sanatlar Biyografi	Hobi	Din	Okul Kitabı	Muhtelif
%	35	20	8	9	8	4	3	3	10

Bu oranların Türkçe için de geçerli olabileceğini, en azından Türklerin okuma alışkanlığını ortaya koyan bir çalışma yapılana kadar kabul edebiliriz. Yukarıdaki oranlara göre bir milyonluk bir kelime havuzunda 350.000 kelimelik basın, 200.000 kelimelik roman-hikâye, 80.000 kelimelik bilim, 90.000 kelimelik popüler bilim, 80.000 kelimelik güzel sanatlar-biyografi, 40.000 kelimelik hobi, 30.000 kelimelik din, 30.000 kelimelik okul kitabı türünde ve 100.000 kelimelik muhtelif türde yazılmış malzemenin örnekler olmasıdır.

Basın bölümünde her gazete günlük tirajları göz önüne alınarak mümkün olduğu kadar temsil edilme yoluna gidilmelidir. Ayrıca gazetelerde yer alan gündelik haberlerden siyasi olaylara, hava durumundan ekonomiye kadar her türlü habere belirli oranda yer vermek, meydana çıkacak çalışmanın yazılı dili temsil etmesi bakımından önemlidir.

Diğer bölümlerde ise malzeme herhangi bir kitaptan alınıyorsa, kitapların yazarlarının o yazılı dili temsil edenlerden seçilmesi gereklidir. Yabancı yazarlar ve çeviri eserler tercih edilmemelidir. Ayrıca herhangi bir yazar çalışmada birden fazla temsil edilmemelidir. Eserler yukarıda saydığımız özelliklerin dışında çalışmaya seçkisiz olarak dâhil edilmelidir.

Her eser çalışmada belirli oranlarda temsil edilmelidir. Bu oran araştırmacının kendisi tarafından tespit edilir. Ancak daha önce yapılan çalışmalara bakacak olursak Göz kendi yöntemini şöyle anlatmaktadır. “Ortalama bir kitap sayfası 250 kelime kabul edildi. Her kitaptan sayfa ve punto büyüklüğüne bağlı olarak 8-12 sayfa arasında alıntı yapıldı. Bu miktar sayfadaki kelime sayısı 2.200 – 2.600 arasında değişti. Son düzeltmelerde, her bir kitaptan yapılan alıntı miktarı satırlar, seçkisiz şekilde silinerek, 2.000 kelimeye düşürüldü. Bu sayı Kucera ve Francis’in uyguladığı sayıdır. Böylece 300 sayfalık bir kitap ile 1.200 sayfalık bir kitap havuzunda (yaklaşık) eşit sayıda kelimeyle temsil edildi. Fakat roman-hikâye kategorisinde bu sayı, havuza daha fazla kitap alabilmek ve geçerliliğin lehine olacağı değerlendirilerek, kitap başına yaklaşık 1.500 kelimeye düşürüldü (Göz 2003: X).”

Bu yöntem kullanılabilir olmakla birlikte bizce bazı sakıncaları vardır. Örneğin her kitaptan alınan 2.000 kelime kitabın başından mı sonundan mı ortasından mı alınmalıdır? Seçkisiz olarak alınsa dahi kitabı temsil noktasında yeterli olacak mıdır? Ayrıca 50 sayfalık bir kitapla 300 sayfalık bir kitap yazılı dilde aynı oranda mı temsil edilmelidir? Yani 50 sayfalık bir kitap yazarıyla 300 sayfalık bir kitap yazarı yazılı dile aynı oranda mı katkıda bulunmuştur? Kanaatimizce her kitabı 2.000 kelimeyle sınırlamak yerine, her kitabı belirli

yüzdeler oranla çalışmaya dâhil etmek daha yerinde olacaktır. Şöyle ki her kitap %15'lik veya %20'lik oranlarla temsil edildiğinde her kitap hem hacmi ölçüsünde hem de başından sonuna kadar çalışmaya katılmış olacaktır. %20'lik bir oranla çalışmaya alınmış 50 sayfalık bir kitap 2 sayfayla (yaklaşık 500 kelime), 300 sayfalık bir kitap ise 15 sayfayla (yaklaşık 3.000 kelime) temsil edilir. Böylelikle hem kitabın tamamı çalışmada yer bulmuş olur hem de yazar, yazdığı oranda çalışmaya dâhil edilir.

Tüm bu işlemler sonucunda belirlenen ölçüde malzeme toplanır ve kelime havuzunun oluşturulması aşamasına geçilir.

2.1.2. Kelime Sıklığının Oluşturulması: Kelimelerin sayımı yapılmadan önce sayısal verileri etkileyecek metin hataları temizlenmelidir. Çünkü bilgisayar birbirinden ayrı yazılan her karakteri farklı bir kelimeymiş gibi algılamakta ve bize yanlış sayısal veriler sunmaktadır.

Daha sonraki aşama ise kelimeleri saydıracağımız bir programın tespitidir. Bunun için internet üzerinden çalışan bazı programlar vardır. Ancak bunlar Türkçe karakterleri tanımamaktadır. Türkçe için yapılmış tek program “Türkçe Metin Sıklık Çözümleyicisi” adlı programdır (<http://nlp.ceng.fatih.edu.tr/~metinanaliz/>). Bu program yüklü metinlerde çok sağlıklı sonuçlar vermemektedir. Kısa metinlerde etkili olmakla beraber yine de ortaya çıkan sonuçların gözden geçirilmesi şarttır.

Bunun dışında özellikle İngilizce için birçok metin analiz programları vardır. Bunların en büyük sakıncası Türkçe karakterleri tanımamalarıdır. Metinde geçen “ç, ğ, ı, ö, ş, ü” karakterleri programlar tarafından tanınmayınca sekme gibi algılanıp kelimeler anlamsız parçalara bölünmekte ve yanlış sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bunun aşmak için yukarıdaki karakterlerin tek tek değiştirilmesi lazımdır. Ancak değiştirirken de başka bir karakterle de karışmaması için farklı bir kodlamaya gidilmelidir. Mesela ç > cx, ğ > gx, ı > ix, ö > ox, ş > sx, ü > ux şeklinde kodlandığında meydana gelecek hataların önüne geçilmiş olur. Metin dizdirildikten sonra yapılan bu işlem tersine işletildiğinde tekrar Türkçe karakterler yerine oturmuş olur ve sağlıklı bir sayım meydana gelir. Kelime sayımı ile ilgili bazı programların adları şöyledir:

- a) http://www.highaspirationsinc.com/character_counter.shtml
- b) http://rainbow.arch.scriptmania.com/tools/word_counter.html
- c) Simple Concordance Program 4.09 (<http://simple-concordance-program.software.informer.com/>)
- d) KWIC Concordance (http://www.chs.nihon-u.ac.jp/eng_dpt/tukamoto/kwic_e.html)

- e) WordStat 6.1 Computer Assisted Text Analysis (<http://www.provalisresearch.com/wordstat/Wordstat.html>)

Yukarıdaki programların dışında tabii ki birçok program bulunabilir. Hatta Göz'ün kendi çalışmasında yaptığı gibi yeni bir program dahi yapılabilir. Bunlar tamamıyla araştırmacının tercihinin kalmış meselelerdir.

Metin hazırlanıp programa yüklendikten sonra kelime sayımı yapılmadan önce kelimelerin dizgisel olarak ele alınması gerekmektedir. Yani her kelime kendi cümlesi içinde dizdirilmelidir. Böyle yapılmasının birçok sebebi vardır. Bunları kısaca şöyle ifade edebiliriz:

Öncelikle kelimelerin çekimli hâlleri bilgisayar tarafından müstakil morfemler olarak algılandığı için, her bir kelime ayrı bir madde başı kelime imiş gibi ortaya çıkmaktadır. Örneğin: ev, evi, evler; gitmiş, gitti, gidiyor vb. Yine çekimli şekillerle beraber, aynı ses değerlerine sahip iki morfemden biri kelimenin müstakil şekliyle metinde kullanılırken diğeri ise çekimli şekilde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin: yazın kelimesinin “edebiyat” mı, “yazmak” filii mi yoksa “yaz vakti” mi olduğu tamamıyla girift ve müstakil şekilleriyle bağlam dışında anlaşılacak yapılardır. Bunların doğru şekli ancak ve ancak metin içinde tespit edilebilir. Demek ki bilgisayarın doğru bir sayım yapabilmesi için kelimelerin çekimli şekillerinden arındırılarak müstakil hâle getirilmesi çalışmanın geçerliliği için elzem bir konudur.

İkinci bir sorun ise eş sesli veya çok anlamlı kelimelerdir. Kelimelerin doğru tespiti için ses değerleri aynı olan iki kelimeyi birbirinden ayırmak bilgisayarın yapacağı bir iş değildir. Doğal olarak bu işlem tamamıyla elle yapılmalıdır. Şöyle ki “yüz” kelimesinin “sayısal değer” mi yoksa “sima, çehre” anlamındaki yüz mü olduğunun anlaşılması oldukça zor bir iştir. Bunu için bütün “yüz” kelimeleri kendi metinleri içinde okunarak ayrı ayrı hangi anlama geldiği tespit edilmelidir. Daha sonra sayım yapılırken bilgisayarın bu kelimeleri birbirinden ayırması için “yüz1” ve “yüz2” şeklinde kodlanmalıdır. “yüz1”in rakam olan yüz olduğu ve “yüz2”nin ise çehre olan yüz olduğu ayrıca farklı bir yere not edilmelidir.

Sonucu ve en büyük sorun olarak ise kelime başlığı altında hangi tür yapıların ele alınacağıdır. Türkçe Sözlük'te kelime “anamlı ses veya ses birliğı, söz, sözcük” olarak tanımlanmaktadır. Ergin ise kelimeyi “manası ve vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses ve sesler topluluğı” olarak tanımlamaktadır (Ergin 1997: 95). Korkmaz ise kelimeyi “bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan ve tek başlarına zihindeki belirli kavramlara karşılık olan somut veya soyut söz kalıplarıdır; somut veya soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimleri” olarak açıklamaktadır (Korkmaz 2003: 6). Yukarıdaki tanımlarda Türkçe Sözlük anlamı ön plana çıkarırken, Ergin anlam ile birlikte görevi ön planı çıkarmaktadır.

Korkmaz ise herhangi bir söz kalıbının zihinde bir kavramı karşılayıp karşılayamadığına göre hükmünü vermektedir. Bu üç tanıma göre bütün belirtisiz ad tamlamaları birer kelime fonksiyonundadır. Ayrıca bir kavrama karşılık gelen deyimlerin, kalıp ifadelerin, birleşik fiillerin tamamıyla kelime sayımı içine alınmasını gerektirir ki bu da sözlükçülüğün tamamıyla yeniden ele alınması demektir. O zaman kelime sıklığı çalışması yaparken hangi tarz yapılar kelime olarak ele alınmalıdır? Kelime hazinesi çalışmalarında kelimelerin sınırlarıyla ilgili bir çalışma yapan Kurudayıoğlu ve Karadağ şunları söylemektedir.

Özön, “kürek çekmek, ebe olmak, denize girmek, denize düşmek, ev yapmak, ev yaptırmak” gibi bugün İmlâ Kılavuzu’nda yer almayan kelimeleri ayrı yazılan birleşik kelimeler olarak göstermiştir.

Pierce’nin çalışmasında kelime listeleri hazırlanırken, kelime sayımları morfem sayımına dayanmaktadır. Bu sebepten dolayı kök, gövde ve ekler sayılmış ve kelime listeleri kök ve gövdelerden oluşturulmuştur.

Aksoy “vasıl olmak” ve “müdafaa etmek” gibi birleşik kelimeleri “vasıl, olmak, müdafaa, etmek” olarak saymıştır. Yani ayrı yazılan birleşik kelimelerin bağımsız olan her birimini farklı bir kelime olarak kabul etmiştir.

Harit’ın kelime listelerinde bulunan kelimeler içinde ayrı yazılan birleşik kelime bulunmamaktadır. Söz konusu çalışmada kelime sınırları, ayrı yazılan kök, gövde veya bitişik yazılan birleşik kelimelerden oluşturulmuştur. Çiftçi’nin çalışmasında kelime kavramı, sözlük maddesi olarak düşünülmüştür. Bazı kelimeler listeye dâhil edilmemiştir. Bunlar; rakam ve rakam adları, özel isimler, gün ve ay adlarıdır. Arzu et- ve hayal et- gibi hem yardımcı fiille hem de fiil yapım ekiyle kullanılabilen kelimeler ayrı kelime olarak sayılmıştır. Kelimelerin zarf-fiil ve sıfat-fiilli şekilleri -okur, yazar gibi kalıcı isim yapanlar hariç- ayrı bir kelime olarak kabul edilmemiştir. Deyimler tek bir kelime gibi işleme tabi tutulmuştur: “har vurup harman savurmak” gibi. İmek fiili (ise, idi, iken) çekim eki gibi düşünülmüş ve kendinden önceki kelimeyle beraber sayılırken ise edatı ayrı bir kelime kabul edilmiştir. Söz konusu çalışmada ayrıca ne...ne, hem.... hem, ya...ya gibi yapılar beraber değerlendirilmiştir.

Koçak da yaptığı araştırmada Çiftçi’nin yöntemini kullanmış ve kelime listelerini o şekilde oluşturmuştur.

Kırca’nın çalışmasında kelime sayımında kelime olarak kabul ettiği dil birimlerinden dikkat çekici olanlardan bazıları şunlardır:

eşitlik hâli eki (-ca/ -ce), vasıta hâli eki (-la/-le) ile birlikte cümle içinde zarf görevi üstlenen kelimeler ekleriyle beraber kelime olarak alınmış, deyimler hem bir bütün olarak tek kelime kabul edilmiş hem de deyim oluşturulan bütün kelimeler ayrı ayrı kelime sayılmıştır. Fiilimsilere (zarf fiil, sıfat fiil ve isim fiil) kelime listelerinde yer verilmiştir. Bütün fiillere istisnasız olarak gelen olumsuzluk ekinin (-ma, -me, -mı, -mi, -mu, -mü) yer aldığı şekiller ayrı bir kelime olarak sayılmıştır.

Tosunoğlu'nun çalışmasında kelime sınırlarının nasıl alındığına dair bilgi verilmemektedir. Biz araştırmacının yaptığı çalışmada yer verdiği kelimelere bakarak şunları söyleyebiliriz: Zarf-fiil, sıfat-fiil ve fiillerin olumsuzluk eki almış şekilleri ayrı kelime olarak kabul edilmiş ve aynı kelimenin farklı imlâları ayrı kelime olarak sayılmıştır. Tosunoğlu'nun kelime listesinde yer verdiği kelimelerden bazıları şunlardır: “Düştüğüm, elindeki, getirdiğimizde, gelmeyince, giderken, isteme-, kaybolunca, kayıp olunca, harcama-.”

Kelime hazinesi araştırmalarında kelime sınırı şu şekilde olabilir: Çekim unsurları çıkarıldığında, anlam ile biçimin kesiştiği ilk nokta. Kesişme bazen kelime kökünde, bazen kelime gövdesinde bazen de birleşik kelime tabanında gerçekleşebilmektedir. Bu açıdan kelime, anlamı veya görevi bulunan, çekim ekleri ile işlenmeye hazır tabandır (Kurudayıoğlu, Karadağ 2005: 303).

Araştırmacıların vermiş olduğu bu öneri yerinde fakat eksiktir. Çünkü meseleye bir terim sorunu gibi yaklaşmışlar ve “taban” teriminin daha uygun olacağını düşünmüşlerdir. Ancak mesele terim sorunu değil, ortadaki terimlerin içinin doldurulması, sınırlarının belirlenmesidir. Nereye kadar anlamla biçimin kesiştiği noktaları taban olarak alacağız? “Edebiyat tarihi”ni taban olarak düşünüp madde başı olarak alan Türkçe Sözlük, “sanat tarihi”ni madde başı olarak almamaktadır. Bunlar arasındaki fark nedir; asıl sorun burada başlamaktadır.

Kelime sıklığı çalışan bir araştırmacının kendisine temel olarak Türkçe Sözlük’ü ele alması bizce en uygun olanıdır. Birçok eksiğinin ve çelişkilerinin olmasına rağmen genel kabul görür bir eser olması nedeniyle Türkçe Sözlük şu anda Türkiye Türkçesini temsil eden birincil eserlerdendir. Bunun yanında araştırmacı isterse kendisine İmla Kılavuzunu da esas alarak bütün bu tartışmaların dışında, çalışmasını daha sağlıklı bir zemine oturtabilir.

Tüm sorunlardan dolayı kelimeler dizgisel olarak dizdirilmelidir. Yukarıda adı geçen programlardan KWIC Concordance adlı program metni şu şekilde dizmektedir:

bu oynaması lokmayı, tükürüğü **yemek** borusuna göndermeği sağlamak, nefes (32252)

birçok ana ve babalar çok kere **yemek** hususlarında sorulacak sorulara doğru (34653)

nerede buldukları, vitamin bozmadan **yemek** pişirmek usulu, muhtelif sebze, (42011)

inatçı bir mukavemet gösterirler: dinlenmek, **yemek** yemek istemezler, çünkü hiç bir (42011)

bir mukavemet gösterirler: dinlenmek, yemek **yemek** istemezler, çünkü hiç bir yorgunluk (42406)

seçilen yer, olmayacak ve uymayacak bir **yerdi**. mezarlık, deniz, kışla ve gar arasında (25391)

şekilde tatbikatına ancak on dokuzuncu **yüz** yılın sonlarında fransada kont hilaire (42776)

işi ilk önce kaş ve göz, el ve ayak ve **yüz** hareketleriyle meydana gelir; yani bu (43266)

ondan sonra da damar araları kurumaya **yüz** tutar ve kurur. bağın öte (35684)

teşhis koydum, tifüs, ve tifo içinde **yüzdüm**. taktığınız ismi bunun için (36684)

edhemi tahtından indiren, nesimiye diri diri **yüzdüren**, mansuru canlı canlı dara çeken, (6187)

mesane, adeli bir kesedir. iç tarafında bir **zarı** vardır. halibden damladamla dökülen (64299)

cetvelde görülen durum buğdayında **zücacilik** ortalamasının ve türkiye (44374)

ve türkiye ortalamasının bulunması **zücacilikle** ekmekçilik kabiliyeti arasında (44406)

aleyhine ise ham lifler miktarında **zücacilikte** hektolitre ağırlığında kilogram (18375)

ayağı tutan her müslüman çalışacak, **züğürt** ve yoksul kalmıyacaktır. öyle (18376)

olmasaydı peygamberimiz, az kalsın, **züğürtlük** insanı dinden çıkaracaktı (18388)

müslüman çalışacaktır, kazanacaktır; **züğürtlükten** bunalıp ötekine berikine (50622)

Yukarıda da görüldüğü gibi her kelime kendi dizgesi içerisinde tek tek kontrol edilerek sıklık havuzunun içerisine alınmalıdır. Bu kontrol sırasında araştırmanın amacına yönelik olarak şu ölçütlere dikkat edilmelidir.

- a) Özel adlar silinmeli (şahıs, yer, kurum-kuruluş vb adlar).
- b) Apt., cad., dr. gibi kısaltmalar açılarak kendi kelime gurubunun içerisine dâhil edilmeli.
- c) Birleşik kelimeler tespit edilerek bilgisayarın tek bir kelime gibi işleyeceği hâle getirilmeli.
- d) Çok anlamlı kelimeler birbirinden ayrılacak şekilde kodlanmalı.
- e) Bütün kelimeler yalın hâle getirilmelidir.
- f) Havuza dâhil edilen her kelimenin yazımı konusunda TDK Yazım Kılavuzu esas alınmalı.

Tüm bu işlemlerden sonra yalın hâllerine indirgenmiş ve gerekli işlemler yapılmış kelime havuzu hem alfabetik olarak hem de sayısal sıralı olarak sıklık sözlüğü hâline dönüştürülmelidir.

3. SONUÇ

Kelime sıklığı çalışmaları eğitimden psikolojiye, işletmeden dil bilimi çalışmalarına kadar birçok alanda kullanılmak üzere bizlere veriler sunar. Öncelikle bir yabancı dili öğrenmeye başlayanlara ve ilköğretim öğrencilerine başlangıç aşamasında hangi kelimelerin verileceğinin tespitine imkân verir. Böylelikle çok nadir kullanılan kelimelerin öğretilmesi için gereksiz zaman harcanmadan en kısa sürede en fazla verim alınır. Çalışmamızda ortaya çıkan sonuçlara göre sıklığı en yüksek olan ilk beş bin kelime yabancı dil öğretiminde yeterli bir sayıdır. Çünkü bu kelimelerin oranı %91'i bulmaktadır⁵.

Sıklık sözlükleri sayesinde eğitim öğretimin her aşamasında hangi kelimelerin öğrencilere öğretilmesi gerektiği ortaya çıkar. İlköğretimden yükseköğretime kadar ders kitapları hazırlanırken yapılan sıklık sözlükleri göz önünde tutulursa öğrencinin seviyesine göre daha verimli sonuçlar elde edilir.

Sözlük hazırlanırken kelimelerin anlamlandırılmasında hangi anlamın ön plana alınacağı tespit edilir. Özellikle anlamsal ayrımlar dikkate alınarak yapılacak bir sıklık çalışmasında, kelimenin hangi anlamı ön plana çıkıyorsa, o anlamın genel sözlüklerde merkeze alınması gerekir.

Geniş tabanlı bir çalışmada en çok kullanılan kelimeler ortaya çıkar ki bu da temel söz varlığını oluşturur. Buradan hareketle birçok dilde temel sözlükler oluşturulmuştur. Türkçe için de temel sözlüğün oluşmasında ilk adım kelime

⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Ölker, Gökhan, Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 arası), Konya 2011, Kömen Yayınları.

sıklığı çalışmalarından geçmektedir. “Sıklık çalışmalarından faydalanılarak Fransızca için 3.000 kelimelik bir temel Fransızca sözlük meydana getirilmiştir (Aksan 2003: 22).”

Geriye dönük bir çalışma yapılırsa kelimeler açısından dilin geçirmiş olduğu değişim ortaya konur. Özellikle bizim yapmış olduğumuz çalışmayla Göz’ün eseri karşılaştırıldığında çok ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Mesela “ayrıcalık” kelimesi bizim çalışmamızda hiç geçmezken Göz’de 47 defa geçmektedir. Yine bu kelimenin karşılığı olan “imtiyaz” bizde 67 defa geçerken Göz’de 13 defa geçmiştir. “Eleştirmen” kelimesi çalışmamızda hiç geçmezken onun karşılığı olan “münekkit” kelimesi 18 defa geçmiştir. Bu veriler Göz’ün eserinde ise tam tersine bir değer sunmaktadır. “Münekkit” o çalışmada hiç geçmezken “eleştirmen” 22 defa geçmiştir. Bu şekilde çok sayıda örnek vardır. Türkçenin nereden gelip nereye gittiğini açık bir şekilde takip edebilmemiz için sıklık çalışmalarının bize verdiği somut sonuçlara ihtiyacımız vardır.

Kelimelerden hareketle dilin kullanıcılarında meydana gelen kültür değişimi de sıklık çalışmalarıyla ortaya çıkar. Örneğin 1945-1950 yıllarını kapsayana çalışmamızda “televizyon” kelimesi bir defa kullanılırken Göz’ün çalışmasında tam 406 defa geçmiştir. Üstelik “televizyon filmi, televizyon yayını, televizyoncu, televizyonculuk” gibi bu kelimenin türevleri de değişen kültür hayatımızın dile yansımadaki küçük bir örneğidir.

Sıklık çalışmaları dildeki yabancı kelime oranlarını göstererek dilin gelişim süreci hakkında bilgi verir. Kendi çalışmamızda daha çok Arapça-Farsça kökenli kelimeler ön plana çıkarken Göz’ün çalışmasında ise batı kökenli yabancı kelimeler kendini göstermektedir.

Sıklık çalışmaları son olarak üslup bilim araştırmalarında ayrıntılı veri elde edilmesine yarar. Metin analizleri daha sağlıklı yapılır ve yorumlar daha derinlemesine olur. Özellikle yazarın kelime seçimi hakkında çok sağlam veriler sunar. Yazarın dili kullanmadaki becerisi, ana dile hâkimiyeti, yetiştiği kültür çevresi, beslendiği kaynaklar, etkilendiği fikir akımları vb birçok özellik kelime sıklığının sonucunda ortaya çıkar. Ayrıca yazarın zihinsel alt yapısı, yazardan ve cümlelerden bağımsız bir şekilde kelimelere yansır. Bu da üslup bilim çalışmalarında ve metin analizlerinde doğru ve derinlemesine bir tespitin yapılmasına yardımcı olur.

Kaynaklar

Akıncı, M. Haluk (1992). *Temel Sözvarlığımız ve Örneklendirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Aksan, Doğan (2003). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)* (3. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Aksoy, Ömer Asım. (1936). *Bir Dili Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler ve Bu Kelimelerin*

- Belirtme Usulü*. Gaziantep: C.H.P. Basımevi.
- Avkapan, Altan (2006). *Orta Öğretim 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Kelime Hazinesinin Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Baker, Scott; vd (t.y.). *Vocabulary Acquisition: Synthesis of the Research*. Prepared by the National Center to Improve the tools of Educators, University of Oregon
- Çiftçi, Musa (1991). *Bir Grup Yükseköğrenim Öğrencisi Üzerinde Kelime Serveti Araştırması*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Demir, Celal (2006). *Türkçe / Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti*. Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, 169. Ankara: Kış 2006.
- Eminoğlu, Emin (2010). *Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası*. Sivas: Asitan Yayıncılık.
- Ergin, Muharrem (1997). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Göz, İlyas (2003). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Harit, Ömer (1971). *Kelime Hazinesi Araştırması*. Ankara: MEB Planlama Araştırma ve Koordinasyon Dairesi, Yayın 103, Araştırma Bölümü.
- Kocaman, Ahmet (1998). Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 6, 11-113. Ankara: Kebikeç Yayınları.
- Koçak, Hikmet. (1999). *Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kelime Hazinesi İle İlgili Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kurudayıoğlu, Mehmet; Karadağ, Özay (2005). *Kelime Hazinesi Çalışmaları Açısından Kelime Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme*. Gazi Ün. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25 (2), s. 293-307.
- İlhan, Nadir (2009). Sözlük Hazırlama İlkeleri, Çeşitleri ve Özellikleri. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4 (4) s. 534-554.
- Ölker, Gökhan (2011). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)*. Konya: Kömen Yayınları.
- Ölker, Perihan (2009). Klasik Edebiyatımızda Manzum Lügat Geleneği ve Mahmudiyye. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4 (4) s.873-885.
- Ölmez, Mehmet (1998). Tarihi Türk Dillerinin Sözlükleri. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 6, 109-110. Ankara: Kebikeç Yayınları.
- Öz, Yusuf (1996). *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara (Basılmamış Doktora Tezi).
- Pierce, Joe E. (1963). *A Statistical Study Of Grammar And Lexicon In Turkish And Sahaptin (Klikitat)*. International Journal of American Linguistics, Vol. 29, No. 2. pp. 99-106.
- TDK (2009). *Türkçe Sözlük* (10. Baskının Tıpkıbasımı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Yazım Kılavuzu*. (2005). Ankara: TDK Yayınları.